
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ НА МАКРО- ТА МЕЗОРІВНЯХ

УДК 316.421

Тетяна Анатоліївна ВАСИЛЬЄВА

доктор економічних наук, професор,
директор,
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту імені О. Балацького,
Сумський державний університет
E-mail: tavasilyeva@fem.sumdu.edu.ua

Анна Сергіївна ВОРОНЦОВА

кандидат економічних наук, науковий співробітник,
асистент,
кафедра міжнародних економічних відносин,
Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»,
Сумський державний університет
E-mail: a.vorontsova@uabs.sumdu.edu.ua

Тетяна Миколаївна МАЙБОРОДА

асистент,
кафедра управління,
Сумський державний університет
E-mail: t.majboroda@management.sumdu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Васильєва Т. А., Воронцова А. С., Майборода Т. М. Особливості державного регулювання галузі освіти в контексті формування соціальної держави. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 9-16.

Анотація

Вступ. У сучасних умовах господарювання відбувається трансформація пріоритету розвитку країни лише з економічного на додатково соціальний, що пов'язано з існуючою у світі концепцією соціальної держави. Освіта як важливий соціальний інститут також підпадає під вплив цих змін, що зумовлює подальше дослідження в контексті її державного регулювання.

Мета – визначення особливостей державного регулювання галузі освіти в контексті формування соціальної держави.

Метод (методологія). Для досягнення поставленої мети використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи: індукцію та дедукцію, логічне узагальнення, аналіз і синтез, порівняння, групування.

Результати. Досліджено сутність концепції соціальної держави та зв'язок її з інститутом освіти, розглянуто її історичне становлення, основні принципи та функції. Охарактеризовано основні моделі соціальної держави та сучасний стан її розвитку з урахуванням освітньої компоненти.

Ключові слова: соціальна держава; галузь освіти; інститут освіти; державне регулювання; моделі соціальної держави; державне регулювання галузі освіти.

Tetyana Anatoliyivna VASYLIEVA

Doctor of Sciences (Economics),
Professor,
Director,
O. Balatsky Academic and Research Institute of Finance, Economics and Management,
Sumy State University
E-mail: tavasilyeva@fem.sumdu.edu.ua

Anna Serhiyivna VORONTSOVA

PhD in Economics,
Researcher,
Assistant,
Department of International Economic Relations
Sumy State University
E-mail: a.vorontsova@uabs.sumdu.edu.ua

Tetyana Mykolayivna MAYBORODA

Assistant,
Department of Management
Sumy State University
E-mail: t.majboroda@management.sumdu.edu.ua

FEATURES OF STATE REGULATION OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF THE SOCIAL STATE

Abstract

Introduction. *In today's economic conditions, there is a transformation of the priority of the country's development from the economic to the extra social, which is connected with the existing concept of a social state. Education, as an important social institution, is also affected by these changes, which leads to further research in the context of its state regulation.*

Purpose. *The article aims to determine the peculiarities of state regulation of the field of education in the context of the formation of a social state.*

Method (methodology). *To achieve this goal, the following general scientific and special methods are used: method of induction and deduction, method of logical generalization, method of analysis and synthesis, method of comparison, method of grouping.*

Results *The essence of the concept of a social state and its connection with the institute of education has been investigated. Its historical formation, the basic principles and functions have been considered. The main models of the social state and the current state of its development have been analysed, taking into account the educational component.*

Keywords: *social state; branch of education; institute of education; state regulation; model of social state; state regulation of education.*

JEL classification: H53, I28, P35

Вступ

Відповідно до Конституції України, а саме статті першої: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [8]. Це положення відповідає вимогам сучасного світу, особливо у частині визначення пріоритетного напрямку розвитку України як соціальної держави.

Освіта закономірно вважається соціальним інститутом, що виконує відповідні функції, має інституційне та регулятивне забезпечення тощо. У зв'язку з цим, право на освіту визначається основним Законом України (ст. 52 Конституції України), при чому держава виступає гарантом отримання та розвитку освіти (так встановлено безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти на конкурсній умові, надання державних стипендій та пільг учням і студентам тощо [8]).

Це підтверджує значущість інституту освіти на державному рівні і сприяє необхідності дослідження особливості її регулювання в контексті формування соціальної держави.

Концепції «соціальної держави» в науковій літературі присвячено багато праць вітчизняних та

зарубіжних науковців, серед яких: Бегг І., Гвасалія Д. С., Данич О. Ф., Калашников С.В., Кіндратець О. М., Макарова О. В., Мушевель Ф., Надточій А. О., Намчук В. А., Ніблетт Р., Петринг А., Погребняк С., Тропіна В., Хома Н. М. та багато інших. Незважаючи на це, виділенню освітнього компонента та особливості державного регулювання галузі освіти в контексті формування соціальної держави присвячено недостатньо уваги.

Мета статті

Мета статті полягає у визначенні особливостей державного регулювання галузі освіти в контексті формування соціальної держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

Концепція «соціальної держави» або «держави загального добробуту» виникла досить давно та набула значного поширення у світі. Щодо визначення сутності поняття «соціальної держави», то в науковій літературі немає єдиного підходу. Наведемо основні думки науковців з цього приводу:

- модель, у якій держава взяла на себе центральну роль у забезпеченні низки варіантів соціальної допомоги, серед яких є пенсії, підтримка бідних, соціальне житло і охорона здоров'я, освіта, з метою врегулювання між собою тенденцій капіталізму, справедливості і демократії в суспільстві [4];
- демократична держава, яка, відповідно до своєї Конституції, не тільки гарантує основні права, особисті і економічні свободи (держава під владою закону), але також вживає правові, фінансові та матеріальні заходи для вирівнювання соціальних відмінностей і напруженості (до певного моменту) [2];
- держава, що бере на себе відповідальність за стан справ у соціальній сфері, а отже, що розглядає політику соціального регулювання як одну з найважливіших своїх функцій [12];
- держава, яка шляхом перерозподілу суспільних благ забезпечує розподільчу справедливість – кожному за потребами, на відміну від комунікативної справедливості, коли метою стає створення умов для реалізації принципу – кожному за заслугами [6];
- сучасна політико-правова теорія, де слово «соціальна» несе велике значення навантаження: воно пов'язано із соціальним життям людей, підкреслює, що держава бере на себе турботу про матеріальний добробут громадян, здійснює функцію регулювання економіки з обов'язковим урахуванням екологічних вимог, забезпечує захист економічних і соціальних прав людини [15];
- правова, демократична держава з розвиненим громадянським суспільством і соціально орієнтованою економікою, яка створює умови для реалізації основних прав людини, самостійного забезпечення ініціативною та соціально відповідальною особою необхідного рівня матеріального добробуту собі та членам своєї сім'ї, створює умови для саморозвитку особи, інвестує в людський і соціальний капітал, гарантує кожному прожитковий мінімум задля гідного людини існування та сприяє зміцненню соціальної злагоди в суспільстві, утверджує принципи соціального партнерства, гарантує екологічну безпеку [17].

Не зважаючи на певні відмінності в трактуванні сутності поняття «соціальна держава», в основу цієї концепції завжди покладено забезпечення економічного і соціального благополуччя громадянам на умовах соціальної справедливості, відкритості і демократизму влади тощо. На нашу думку, всі ці поняття досить тісно пов'язані з галуззю освіти, яка також спрямована на покращення рівня та якості життя громадян та розвитку суспільства та держави загалом.

Крім того, наведену вище статтю 1 Конституції України можна трактувати і з точки зору розподілу функцій держави. Зосередимо увагу на соціальній функції.

На думку деяких авторів, соціальна функція – це найголовніша функція демократичної держави, що передбачає створення рівних умов для розвитку і всебічної реалізації особистісного соціального потенціалу кожної людини, захист особи на рівні державних мінімальних стандартів і соціальних гарантій, створення середовища для повноцінного розвитку кожного громадянина країни [4]. Тобто, соціальна функція розглядається з точки зору її впливу на окрему особу (умовно можна назвати особистісний підхід).

Інші трактують соціальну функцію держави як форму організації суспільства, що здатна забезпечити соціальний прогрес. Серед її головних пріоритетів – освіта, соціальний захист громадян, нейтралізація соціально-економічних конфліктів, дотримання соціальних стандартів та принципів гідного життя для всіх громадян за допомогою розподілу та перерозподілу ВВП [16]. У цьому випадку спостерігається суспільний підхід до розгляду соціальної функції держави.

З точки зору функціонального спрямування, соціальну функцію держави розглядають як діяльність, спрямовану не тільки на задоволення суспільних потреб в охороні здоров'я, освіті, підтримці малозабезпечених тощо, але й на регулювання ринку праці з метою підтримки певного рівня зайнятості, матеріального забезпечення людей, які втратили робочі місця або не змогли знайти їх [20].

Усі три наведені вище підходи повністю розкривають специфіку виконання соціальної функції

держави. Фактично держава виступає як гарант соціальної справедливості в суспільстві, що обумовлено історично.

Освіта як соціальний інститут також виконує соціальну функцію, яка проявляється передусім у наступних рисах:

- трансляція знань і навиків, культури і досвіду минулих поколінь тощо;
- соціалізація, виховання та розвиток особистості та його світогляду, моральних норм та правил поведінки тощо ;
- регуляція класового балансу суспільства, соціальної мобільності [13].

Окрім цього, інститут освіти виконує і економічну функцію, що полягає в підготовці і перепідготовці кадрів для належного функціонування ринку праці, а отже, і для підвищення продуктивності праці, обсягів виробництва і загалом економічного розвитку країни.

Розглянемо особливості виникнення та розвитку концепції соціальної держави, що частково визначає стан розвитку в ній галузі освіти. На думку Наумчука В. А., процес становлення соціальної держави можна розглядати в трьох різних виявах:

- науковому – як ідею соціальної справедливості та рівності, що знаходить свій розвиток у різноманітних концепціях і теоріях;
- емпіричному – як реальну практику діяльності державних інститутів з розв'язання соціальних проблем суспільства і соціальних груп;
- нормативному – як конституційний принцип, закріплений в Основних законах більшості демократичних країн.

Спершу розглянемо науковий вияв становлення соціальної держави. Ідейна основа соціальної держави бере свій початок від трактатів античних мислителів про ідеальний державний устрій, що забезпечує загальне благо для всіх громадян, де є місце великій гармонії, рівності, загальному процвітанню [4].

Більш зрілі ідеї концепції соціальної держави простежуються в різних течіях економічних, політичних та соціальних вчень. Основоположним питанням цих течій були необхідність та рівень втручання держави у вирішення соціальних проблем.

Наприкінці XIX — початку XX ст. теоретики добробуту почали говорити про необхідність зростання економічної ролі держави, оскільки саме цей інститут може виступати виразником основних цінностей суспільства, і саме він здатен на практиці застосовувати критерії соціальної справедливості. Так, наприклад, англійський економіст А. Пігу (1877-1959) вказав на неспроможність вільного ринку та небезпеку негативної дії «зовнішніх ефектів» на суспільний добробут. Для усунення подібних ефектів необхідні державні заходи, які мають доповнювати політику невтручання (*laissez-faire*) для досягнення оптимуму добробуту коригуванням податків та субсидій [10].

На думку деяких вчених, ідеологічною основою концепції «соціальної держави» стали погляди англійського економіста Дж. Кейнса, який обґрунтував необхідність державного втручання в соціально-економічну сферу з метою запобігання економічним кризам, безробіттю, підвищенню добробуту населення через перерозподіл доходів між соціальними групами [4].

На відміну від кейнсіанців, неоліберальна течія виступала за пасивне державне втручання в економіку. Одним із представників цієї течії (Мюллером-Армаком) було вперше використано поняття «соціальне ринкове господарство».

Два принципи лежать в основі соціальної ринкової економіки. По-перше, ринку потрібно забезпечити найбільшу свободу функціонування – від цього залежить динаміка розвитку економіки. По-друге, ринок не може вирішувати всі соціальні проблеми, а тому держава має збалансувати вимоги ринку з соціальними вимогами. Держава забезпечує соціальний захист і створює умови для свободи підприємництва [7]. Тобто ця теорія позбавлена віри в те, що ринок зможе досягти рівноваги без втручання. І держава може втручатися саме завдяки правильній політиці, у тому числі соціальній.

Подальші дослідження характеру та напрямів державного втручання як необхідної передумови забезпечення стабільності, добробуту та справедливості формувалися у 1950-1970-х роках як концепція «держави загального добробуту» (Г. Мюрдаль, Дж. Гелбрейт та ін.). На думку прихильників цієї концепції, невід'ємною частиною суспільного добробуту є послуги, які субсидіює суспільство незалежно від дії ринкових чинників. Тому діяльність держави має бути спрямована на підвищення добробуту населення та забезпечення соціальної гармонії, а основною метою соціальної політики є зростання добробуту якомога більшого числа індивідів [10].

Також основи концепції соціальної держави можна простежити в зародженні та розвитку концепції соціального партнерства, основоположниками якої були французький економіст і соціолог Р. Арон, німецький професор Е. Гауглер, Д. К. Гелбрейт та інші. Спочатку його використовували як позначення відносин між працівниками та роботодавцями.

Вони намагалися довести, що в сучасному капіталістичному суспільстві внаслідок розвитку науково-технічної революції, посилення економічної та соціальної ролі держави, зростання кількості

великих корпорацій докорінно змінилось становище робітників, зникли класові суперечності і класові конфлікти. «Сучасні трудові відносини в промисловості, особливо у великих корпораціях, — усе більше набирають мирного характеру... це є наслідком того, що інтереси, колись різко ворожі, тепер переважно перебувають у гармонії» [9]. Проте у більш широкому сенсі соціальне партнерство розглядається як система зв'язків між державою, роботодавцями та працівниками, спрямована на досягнення спільних цілей.

Щодо причин виникнення такої концепції, то заслуговує на увагу погляд Погребняка С., який зазначає, що соціальна держава стала результатом промислової революції в ході переходу до індустріального суспільства [14], основними рисами якого було технічний розвиток та раціоналізація праці, класові суперечності та боротьба, поступовий розвиток системи освіти та культури тощо. На цьому етапі історичного розвитку закладаються нові суспільні відносини, що загострюють соціальні конфлікти.

Появу соціальних держав також приписують часу після Другої світової війни, коли проходила так звана «друга хвиля демократизації». У цей час починається конституційне закріплення соціальної держави. У 1949 році Німеччина визнала себе соціальною у власній конституції, у 1958 році – Франція. Після цього відбулося поширення нормативного підтвердження статусу соціальної держави по всьому світу. В українській конституції було додано соціальний статус держави в 1995 році.

Станом на сьогодні всі розвинені країни світу фактично вважаються соціальними державами, незалежно від наявності відповідного терміну в їх основних законодавчих актах.

В основі концепції соціальної держави повинні бути закладені певні принципи, а саме:

- принцип соціальної солідарності, що передбачає взаємну відповідальність членів суспільства один перед одним та суспільством загалом;
- принцип соціальної справедливості полягає у тому, що відбувається перерозподіл ресурсів у суспільстві для допомоги соціально вразливим верствам населення та забезпечення всім можливості на гідне життя;
- принцип субсидіарності, що передбачає передачу окремих завдань іншим суб'єктам. Крім того, держава і суспільство покликані лише підтримувати і доповнювати діяльність індивіда, сім'ї та професійного прошарку, однак не мають права ламати і поглинати їх [14].

Заслужують уваги функції соціальної держави, запропоновані групою іноземних вчених [4]:

- функція «Робіна Гуда», що полягає у необхідності перерозподілу різними способами ресурсів від більш заможних членів суспільства до соціально-вразливих верств. Соціальна держава повинна забезпечувати полегшення бідності, наявність соціального житла, перерозподіл доходів і зниження соціальної ізоляції, доступ до освіти, а також регулювання ринку праці;
- функція «скарбнички», завдяки чому держава загального добробуту сприяє самострахуванню громадянами від соціальних негараздів, у тому числі протягом свого життя (пенсії);
- функція соціального інвестування, що дозволяє державі інвестувати в людський і соціальний капітал. Це передбачає також догляд від дитячого садка до університету, а також упродовж та поза роботою.

Концепція соціальної держави знайшла значне поширення у світі, що зумовило різні підходи до класифікації моделей соціальних держав.

Цікавим є підхід до класифікації соціальних держав за двома протилежними критеріями, що були розроблені Беверіджем та Бісмарком:

- беверіджський підхід, за яким держава загального добробуту повинна забезпечувати реальний дохід для всіх. Деякі послідовники цього підходу роблять наголос на ступені охопленості: коли державою гарантується або мінімальний реальний дохід, або високий стандарт забезпечення для всіх. Типовим прикладом держави, що втілила цей підхід, є Великобританія, де кожен сподівається сам на себе, але при цьому держава гарантує мінімальний дохід для всіх;
- бісмарківський підхід, за яким зусилля держави загального добробуту спрямовані на зменшення соціальної ізоляції індивіда та інтегрованість людини в суспільне життя, на пошук нових шляхів взаємодії держави і громадянського суспільства. Цей підхід був втілений у життя у країні автора – Німеччині, де широко застосований принцип солідарної відповідальності як громадян, так і підприємців [11].

Найбільш поширеною у світі є класифікація соціальних держав, створена Річардом Тітмусом і його послідовниками Пінкером і Г. Еспінгом-Андерсеном. Вони вважали, що особливості історичного та політичного розвитку в промислово розвинених економіках світу зумовили формування трьох груп держав загального добробуту – ліберальну (або англосаксонську з низьким втручанням держави в соціальну сферу і високим рівнем розвитку недержавного вектору), консервативну (або корпоративну, континентальну з достатнім державним втручанням у соціальну сферу, активність професійних об'єднань та громадянського суспільства) і соціал-демократичну (або скандинавську з високою часткою участі держави в соціальній політиці на основі централізованості, яка є найбільш дорогою соціальною

системою). На сьогодні багато науковців додають ще середземноморську модель, яка вважається найменш розвинутою, державна участь є достатньо низькою, громадянське суспільство слабо розвинене, допомога має обмежений характер.

Зазначимо, що ці моделі мали свій вплив і на галузь освіти, адже вона також значною мірою залежала від ступеня державного втручання та рівня централізації, розвитку громадянського суспільства тощо.

Зупинимось більш детально на особливостях моделі Еспінга-Андерсена, який їх розглядав, використовуючи два критерії: рівні декомодифікації і стратифікації.

Рівень декомодифікації розглядається як можливість існування людини без необхідності працювати. Наприклад, якщо держава надає всебічний соціальний захист, що дає можливість на гідне життя, при цьому людина не працює (наприклад, через хворобу, старість чи безробіття в країні), то рівень декомодифікації високий і навпаки. Рівень стратифікації означає соціальне розшарування суспільства, а саме – як соціальна держава з ними працює. Розглянемо ці та інші показники в різних моделях соціальної держави в таблиці 1.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика показників різних моделей соціальних держав за Еспінгом-Андерсеном

Показник \ Модель	Ліберальна	Консервативна	Соціально-демократична
Рівень декомодифікації	Низький	Середній	Сильний
Рівень стратифікації	Середній	Сильний	Слабкий
Рівень бідності	Високий	Середній	Низький
Громадська зайнятість	Низька	Середня	Висока
Податки	Низькі	Середні	Високі
Внески	Низькі	Високі	Низькі

За даними [2].

Зазначені вище моделі не існують у чистому вигляді, це є теоретичні «ідеальні» типи соціальних держав. Але найчастіше можна виокремити основні, найбільш характерні риси однієї з них у певній країні.

Однак на практиці застосування концепції соціальної держави мало й негативні наслідки, що в економічній літературі отримало назву «криза соціальної держави або держави загального добробуту». Це пояснюється тим, що жодна держава просто не в змозі за рахунок бюджетних коштів покривати всі соціальні потреби суспільства.

Причинами кризи сучасних моделей соціальної держави, на думку Хоми Н. М., які зумовлюють потребу їх модернізації, є:

- соціальні (ослаблення впливу профспілок, релігійних громад, індивідуалізація стилів життя, втрата колективної ідентичності);
- ресурсні (перерозподіл енергоресурсів і енергетичні проблеми);
- економічні (глобалізація, інтернаціоналізація, вільний рух товарів та послуг, швидкий розвиток сектору послуг при скороченні традиційних сегментів індустріальної економіки);
- фінансові (вільний рух капіталу, інфляція, рецесія);
- проблеми на ринку праці (мобільність робочої сили, міжнародна конкуренція трудових сил, розвиток нових форм праці та неформальної зайнятості, міграційні потоки, зростання рівня освіти жінок і активізація їх кар'єрного зростання);
- соціокультурні (висока цінність самовизначеності та індивідуальної свободи, зміна сімейної моралі);
- технічні (науково-технічний і медичний прогрес);
- демографічні (зміна вікової структури населення);
- політичні (неоліберальна ідеологія, рекомендації впливових міжнародних експертних організацій);
- гендерні (подальша емансипація, зміна партнерських відносин і сімейних форм життя) [18].

Усі ці та багато інших причин зумовлюють необхідність для соціальних держав у передаванні частини свої функцій іншим суб'єктам, зокрема бізнесу та інститутам громадянського суспільства. Це так званий принцип субсидіарності. Враховуючи це, відбувається переосмислення сутності соціальної держави ХХІ століття та ролі в ній інституту освіти.

Це спонукає до апробації нових проектів «виживання» соціальної держави: запобіжна модель; соціальна держава, що активізує; трудова держава; соціально-інвестиційна держава (держава соціальних інвестицій) тощо. Конституційно закріплюються нові підходи, за якими соціальна держава забезпечує лише основні потреби людини (інфраструктура, прожитковий мінімум, освіта, охорона здоров'я), а людина сама повинна дбати про себе та свою сім'ю [18]. Ми можемо спостерігати, що людина перестає бути просто об'єктом соціальної політики та захисту, а стає повноправним її суб'єктом.

Висновки та перспективи подальших розвідок

У науковій літературі щодо феномену соціальної держави щораз частіше спостерігається проект переходу до держави солідарності. Її суть полягає в тому, щоб надавати соціальну допомогу чи інші види соціальних послуг лише особам, які заслуговують та роблять свій внесок у розвиток держави (наприклад, допомога безробітним, які працюють на громадських роботах, перекваліфікуються, тощо). Така тенденція мала свій вплив і на освітню систему, адже освітні видатки є достатньо суттєвими у державному бюджеті. Так у науковій літературі зустрічається підхід до залучення осіб, що отримують освітні послуги, до процесу управління та регулювання ними, а також до безпосереднього їх фінансування. Це сприяє підвищенню зацікавленості та залученості таких осіб до отримання цих послуг.

В Україні, незважаючи на конституційне закріплення, не спостерігається базових ознак справжньої соціальної держави. Постійне реформування соціальної системи не дало позитивних результатів, адже відсутня система ефективного соціального захисту з достатнім рівнем соціальних гарантій, справедливий розподіл соціальних благ, ефективно діюча система освіти тощо. Проте відмовлятися від її побудови не варто, слід лише створювати соціальну державу, яка б відповідала вимогам сучасності.

Таким чином, сучасний тип соціальної держави з урахуванням освітньої компоненти повинен бути модернізований та переосмислений, в інакшому випадку відбудеться колапс таких систем під вагою соціальних витрат, що мають тенденцію до збільшення. Необхідно налагодити оптимальну взаємодію між державою та суспільством щодо співвідношення виробництва та перерозподілу соціальних благ, їх регулювання та фінансування.

Список використаних джерел

1. Begg I., Mushövel F., Niblett R. The Welfare State in Europe Visions for Reform : Research Paper. Chatham House, the Royal Institute of International Affairs. 2015. 29 p. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150917WelfareStateEuropeNiblettBeggMushovel.pdf (дата звернення: 10.12.18)
2. Petring A. Welfare State and Social Democracy. Friedrich-Ebert-Stiftung. 2012 URL: <http://library.fes.de/pdf-files/iez/09581.pdf> (дата звернення: 10.12.18)
3. Баталов Э. Я. Доживет ли Россия до социального государства. Российская Федерация. Москва, 1997. № 8.
4. Гвасалія Д. С. Соціальна функція держави та її складові. *Економіка і регіон*. 2011. № 2. (29) С. 42-46.
5. Данич О. Ф. Сучасні підходи до побудови моделі соціальної держави. *Часопис київського університету права*. 2011. № 3. С. 50-54. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_3/50.pdf.
6. Калашников С. В. Функциональная теория социального государства. Москва: ЗАО Изд-во «Экономика», 2002. 190 с.
7. Кіндратець О. М. Теоретичні джерела концепції соціальної держави. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. Вип. 34. С. 43-52.
8. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/paran4173_#n4173. (дата звернення: 10.12.18)
9. Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. Історія економічних учень. Київ: КНЕУ, 1999. 564 с.
10. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2015. 244 с.
11. Надточій А. О. Концепція «держави загального добробуту» як основа формування системи пенсійного забезпечення в Україні. *Державне будівництво*. 2008. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2008_2_33.
12. Намчук В. А. Методологічні підходи до визначення поняття «соціальна держава». *Державне будівництво*. 2008. № 1.
13. Неделкова О. Г., Покидько О. А. Соціальні функції освіти та особливості їх реалізації в загальноосвітніх навчальних закладах. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4. С. 11-16.
14. Погребняк С. Соціальна держава: обґрунтування концепції. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2. С. 15-25.
15. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
16. Тропіна В. Соціальна функція держави та фіскальний механізм її реалізації: теоретико-практичні аспекти дослідження. *Економіка України*. 2006. №11. С. 248.
17. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід : монографія. Київ : Юридична думка, 2012. 592 с.
18. Хома Н. Соціальна держава третього тисячоліття: модернізована модель. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2014. Вип. 3. С. 205-215.

-
19. Чиркин В. Е. Общеловеческие ценности и современное государство. *Государство и право*. 2002. № 2. С. 5-13.
 20. Чухно А. А., Леоненко П. М., Юхименко П. І. Інституціонально-інформаційна економіка. / за ред. акад. НАН України А. А. Чухна. Київ: Знання, 2010. 687 с.

References

1. Begg, I., Mushövel, F., Niblett, R. (2015). The Welfare State in Europe Visions for Reform : Research Paper . Chatham House, the Royal Institute of International Affairs. 29 p. Retrieved from: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150917WelfareStateEuropeNiblettBeggMushovel.pdf.
2. Petring, A. (2012). *Welfare State and Social Democracy*. Friedrich-Ebert-Stiftung. Retrieved from: <http://library.fes.de/pdf-files/iez/09581.pdf>.
3. Batalov, E. Ya. (1997). *Dozhyvet ly Rossyya do sotsyal'noho hosudarstva*. Moscow, 8. [in Russian].
4. Hvasaliya, D. S. (2011). Sotsial'na funktsiya derzhavy ta yiyi skladovi. *Ekonomika i rehion*, 2. (29). [in Ukrainian].
5. Danych, O. F. (2011). Suchasni pidkhody do pobudovy modeli sotsial'noyi derzhavy. *Chasopys kyyivs'koho universytetu prava*, 3, 50-54. Retrieved from: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_3/50.pdf. [in Ukrainian].
6. Kalashnykov, S. V. (2002). *Funktsional'naya teoriya sotsyal'noho hosudarstva*. Moscow: Ekonomika. [in Russian].
7. Kindratets, O. M. (2008). Teoretychni dzhherela kontseptsiyi sotsial'noyi derzhavy. *Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiy*, 34, 43-52 [in Ukrainian].
8. Konstytutsiya Ukrayiny : Zakon vid 28.06.1996. № 254к/96-ВР. (1996). Retrieved from: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/paran4173_#n4173. [in Ukrainian].
9. Korniychuk, L. Ya., Tatarenko, N. O., Poruchnyk, A. M. (1999). *Istoriya ekonomichnykh uchen'*. Kyyiv: KNEU. [in Ukrainian].
10. Makarova, O. V. (2015). *Sotsial'na polityka v Ukrayini: monohrafiya*. In-t demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' im. M. V. Ptukhy NAN Ukrayiny. Kyyiv. [in Ukrainian].
11. Nadochiiy, A. O. (2008). Kontseptsiya «derzhavy zahal'noho dobrobutu» yak osnova formuvannya systemy pensyynoho zabezpechennya v Ukrayini. *Derzhavne budivnytstvo*, 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_2_33. [in Ukrainian].
12. Namchuk, V. A. (2008). Metodolohichni pidkhody do vyznachennya ponyattya «sotsial'na derzhava». *Derzhavne budivnytstvo*, 1. [in Ukrainian].
13. Nedyelkova, O. H., Pokydko, O. A. (2014). Sotsial'ni funktsiyi osvity ta osoblyvosti yikh realizatsiyi v zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh. *Tavriys'kyy visnyk osvity*, 4, 11-16. [in Ukrainian].
14. Pohrebnyak, S. (2011). Sotsial'na derzhava: obgruntuvannya kontseptsiyi. *Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny*, 2, 15-25. [in Ukrainian].
15. Skakun, O. F. (2001). *Teoriya derzhavy i prava*. Kharkiv : Konsum. [in Ukrainian].
16. Tropina, V. (2006). Sotsial'na funktsiya derzhavy ta fiskal'nyy mekhanizm yiyi realizatsiyi: teoretyko-praktychni aspekty doslidzhennya. *Ekonomika Ukrayiny*, 11, 248. [in Ukrainian].
17. Khoma, N. M. (2012). Modeli sotsial'noyi derzhavy: svitovyy ta ukrayins'kyy dosvid : monohrafiya. Kyiv : Yurydychna dumka. [in Ukrainian].
18. Khoma, N. (2014). Sotsial'na derzhava tret'oho tysyacholittya: modernizovana model'. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen' im. I. F. Kurasa*, 3, 205-215. [in Ukrainian].
19. Chyrkyn, V. E. (2002). Obshchelovecheskiye tsennosti i sovremennoe hosudarstvo. *Hosudarstvo i pravo*, 2, 5-13. [in Russian].
20. Chukhno, A. A., Leonenko, P. M., Yukhymenko, P. I. (2010). *Instytutsional'no-informatsiyana ekonomika*. Kyyiv : Znannya. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції – 03.12.2018 р., прийнята до друку – 17.12.2018 р.